

**VYSTÚPENIE MINISTRA ZAHRANIČNÝCH VECÍ A EURÓPSKÝCH
ZÁLEŽITOSTÍ SLOVENSKEJ REPUBLIKY
MIROSLAVA LAJČÁKA**

**NA KONFERENCII K 100. VÝROČIU VZNIKU ČESKOSLOVENSKEJ
DIPLOMACIE**

25 októbra 2018
Praha, Černínsky palác

Excelencie, vážené dámy, vážení páni, kolegovia, priatelia ...

Pripomínať si korene štátnosti má svoj nenahraditeľný zmysel. Lebo národ, ktorý si nepamätá na svoju minulosť, nemá žiadnu budúcnosť.

Som preto veľmi rád, že môžem pozdraviť Vašu pražskú konferenciu. Pre nás, ktorí sme sa narodili v bývalom Československu má Praha špecifické miesto v srdci. A pre mňa, ktorý som začínal svoju diplomatickú kariéru v Prahe, tu v Černínskom paláci, o to viac.

Zanedlho si pripomenieme storočnicu od založenia Československej republiky. Vyhlásenie Československa v povojnovej situácii bol revolučným počínom, ktorý si vyžadoval osobnú odvahu a silnú víziu.

Naša spoločná budúcnosť sa neformovala len medzi krajanmi v Clevelande a Pittsburghu, alebo salónoch v Paríži, Londýne a Ríme. Ale bojovali o ňu českí a slovenskí legionári na ruskom, talianskom i francúzskom fronte.

Priveľmi často na to zabúdame. Pričasto zabúdame na to, koľko úsilia a obetí stál vznik Československa. Že to bol štát vybojovaný na frontoch 1. svetovej vojny - že nám nespadol z neba, že nám nebol pridelený z vôle mocných.

Dnes môžeme konštatovať, že odhodlanosť, odvaha, a jasná geopolitická vízia zakladateľov Československa boli momentom záchrany pre naše národy.

Kým naša kultúrna a jazyková identita prežívala dovedy vďaka odvahe a odhodlanosti našich predkov, až rok 1918 umožnil slovenskému národu nadýchnuť sa skutočnej slobody a začať naplňovať sny o sebaurčení.

Spoločný štát bol tou najlepšou alternatívou. Stali sme sa jednou z najvyspelejších a najdemokratickejších krajín sveta. Republika priniesla hospodársky, spoločenský a kultúrny rozvoj. Začala transformáciu našich neslobodných národov zo začiatku 20. storočia na úspešné a rešpektované demokratické republiky na začiatku toho 21.

A úloha diplomatov pri jej kreácii bola rozhodujúca. Manévrovali v záujmoch mocností i vnútornej politike, robili náboje do československých legionárskych zložiek v zahraničí.

No tak ako v živote človeka, ani v živote národov nie je nikdy definitívne vyhraté. Ved' ako povedal Štefánik: „*Kto si myslí, že mu slobodu druhí vybojujú, ten jej nie je hodný.*“

Totalitné ideológie, ktoré v 20. storočí otriasli našim priestorom, v magických osmičkových rokoch zásadne zasiahli aj do osudov Československa. V roku 1938 Európa ustúpila nacistickému Nemecku a v snahe utíšiť jeho ambície obetovala Československo.

Ak v tme tejto doby možno vidieť trochu svetla, nachádzame ho v postojoch československých diplomatov. Mnohí odmietli vydať československé vyslanectvá nacistom. Vladimír Hurban z Washingtonu 17. marca 1939 poslal do nacistami okupovanej Prahy stručný telegram: „*Kapituláciu Háchovu neuznávam, pretože je neústavná. Vyslanectvo Nemcom neodovzdám. Hurban*“.

Ich konanie prispelo k začatiu odbojovej činnosti v zahraničí. Boli to práve diplomati, ktorí v kritickom momente pracovali na zachovaní právnej kontinuity ČSR a získavali medzinárodnú podporu pre znovuoobnovenie republiky.

Som rovnako hrdý, že slovenskí diplomati v československej zahraničnej službe zohrali významnú úlohu aj pri nastavovaní povojnového usporiadania a vzniku Organizácie Spojených Národov. Na zakladajúcej konferencii v San Franciscu, ktorej sa zúčastnilo 283 delegátov zo 46 krajín nechýbali ani Slováci – Vladimír Hurban, Ján Papánek, Ivan Krno a Ernest Šturc.

Kým povojnové obdobie sa malo niesť v znamení zotavenia z globálneho konfliktu, rozvoja krajiny a nadviazania na ideály prvej republiky, bohužiaľ prinieslo vzostup ďalšej totalitnej ideológie. Československo jej podľahlo v roku 1948 a na štyri desaťročia sa uzavrelo pred svetom.

Totalita nás pripravila o vonkajšiu slobodu, ale nepodarilo sa jej udupať tú vnútornú. Ani o 20 rokov neskôr, v roku 68. Naša vnútorná sloboda sa naplno prejavila pri Nežnej revolúcii a o pár rokov neskôr pri ústavnom a pokojnom rozdelení federácie, za čo sa nám dodnes dostáva zaslúžené uznanie naprieč celým svetom.

Nič z toho by sme však dnes nemali, nebyť roku 1918.

Táto téma - téma boja za vlastnú štátnosť, je príliš významná na to, aby sa stala len históriou. Musí nájsť svojich pokračovateľov, musíme sa z nej učiť a musíme ju pripomínať i nasledujúcim generáciám. Aby si uvedomili, že demokracia a štátnosť nie sú iba prázdnyimi pojmami, že cesta k ich získaniu bola zápasom za ideály a uchovanie hodnôt našich predkov.

Že to nebola samozrejmosť.

A práve o slove samozrejmosť chcem dnes s Vami hovoriť. Pretože sa nepoužíva správne. Príliš často počúvam jeho mylnú interpretáciu.

Býva priradzované k pojmom, ku ktorým nepatrí. Býva pripisované procesom, ktoré necharakterizuje.

Počúvame o ňom v kontexte našich vzájomných vzťahov. *Počúvame o ňom* v súvislosti s mierovým usporiadaním Európy. *Počúvame o ňom* v spojení s demokraciou v strednej Európe.

Všetky sú výsledkom zápasov, vízie, práce, odvahy a diplomacie. **Všetky sú nesamozrejmé.**

1. Vynikajúca kvalita našich vzájomných vzťahov je NEsamozrejmá

Napriek traumám 20. storočia vznikli medzi našimi národmi hlboké občianske, kultúrne a ľudské väzby, vďaka ktorým aj 25 rokov po rozdelení môžeme naše vzťahy označiť za nadštandardné. Spája nás neobyčajná jazyková a kultúrna blízkosť. Naše deti a vnúčatá na Vianoce pozerajú tú istú Popolušku. Hovoria, že sme bratské národy. Alebo, ako spieva Peter Nagy: sme svoji.

Kvalita našich vzťahov má svoj historický a kultúrny základ, ale nie je daná automaticky. Musíme ju kultivovať.

V dnešnom svete, zmietanom desiatkami regionálnych konfliktov, občianskych vojen a separatistických hnutí sa fakt nenásilného rozdelenia ČSFR a následných 25 rokov nadštandardnej spolupráce stretáva s intenzívnym záujmom. Spôsob nášho rozdelenia nemá v európskej histórii veľa precedensov. Radí sa k výnimočným príbehom.

Treba ho však vnímať v širšom kontexte. Ako už v roku 1955 povedal Štefan Osuský: „*Vernosť k sebe pre nás znamená vernosť k Európe.*“

Naše národy pridlho ležali v priesečníku geopolitických záujmov mocností a opakovane na to doplácali. Dnes sme rovnocennou súčasťou spoločenstva demokratických štátov, ktoré vytvorili Európsku úniu. EÚ je náš vitálny životný priestor.

Preto sa úprimne čudujem predstaviteľom, najmä tým z malých štátov, ktorí kritizujú EÚ rečníac o skutočnej suverenite a rovnoprávnosti štátov v mene národných záujmov.

EÚ pri všetkých jej nedokonalostiach je najlepšou garanciou udržania nášho európskeho, ale aj národného spôsobu života. Musíme ju brániť. Nie je samozrejmá.

Svet sa mení a vyrastajú nové ekonomické mocnosti z iných civilizačno-kultúrnych okruhov. Ak si niekto myslí, že ich tlakom budeme lepšie čeliť vo fragmentovanej Európe s nacionalistickými prúdmi, hlboko sa mýli.

EÚ nie je len zdrojom prosperity. Je zdrojom mieru. Načo príliš často zabúdame. Lebo to považujeme za samozrejmú. A preto môj druhý dnešný odkaz k Vám znie:

2. Mierová architektúra je NEsamozrejmá.

Radosť z osláv storočnice nám môže tmiť skutočnosť, že hoci sa nám pred 30 rokmi podarilo zbaviť okov neslobody, v európskej a globálnej politike sme žiaľ opäť svedkami nebezpečných tendencií.

Turbulentná doba praje ožiovaniu nenávisťných ideológií. Extrémizmu, populizmu, protekcionizmu. Týmto trendom nedokázala ČSR v minulosti odolať.

Dnes je opäť prítomná relativizácia pravidiel, ktoré v San Franciscu písali aj naši kolegovia. Odraz minulosti je až príliš zreteľný.

Práve v týchto časoch sa o to viac musíme obracať k poučeniam z minulého storočia.

Bolo by zaujímavé vedieť, ako by nás dnes vnímali veľikáni prvej republiky.

Bol by Masaryk sklamaný, že projekt ČSR nevydržal? Asi áno.

No v prvom rade by videl, že v Európe panuje vyše 70 rokov mieru. Nie je to samozrejmosť, ba v európskej histórii skôr výnimka. A hoci už netvoríme jeden štát, hranice medzi nami sú neviditeľné. Obchodujeme spolu bez bariér v rámci jednotného trhu.

Videl by, že projekt ČSR bol úspešný. Položil základ pre emancipáciu našich národov, vďaka ktorej tvoríme dva úspešné a spriatelené štáty. Geopoliticky sú oba naše štáty ukotvené v demokratickom priestore Európskej únie. Sedíme a rozhodujeme za hlavným európskym stolom.

Už sa nerozhoduje o nás bez nás.

Bol by Štefánik sklamaný, že československé légie už neexistujú? Možno.

No videl by, že vďaka článku 5 Severoatlantickej zmluvy sú naše vojská späť mušketerskou prisahou. A že na európskom kontinente robíme stále viac pre budovanie našej obrannej kapacity.

Boli by sklamaní, že Spoločnosť národov nenaplnila očakávania? Možno.

No videli by OSN, jej nástupnícku organizáciu, ktorá v jednej sále združuje 193 krajín. A hlas všetkých má rovnakú váhu. A videli by komplexný systém medzinárodných inštitúcií, dohôd a pravidiel, ktorý umožňuje aj menším štátom hrať veľké hry.

Už diplomati prvej republiky ako Hodža, alebo podpredseda Spoločnosti národov Beneš, dávno pred nami hlásali, že pre malé štáty je najlepšie mať funkčný systém medzinárodných zmlúv a globálnych a regionálnych organizácií. Že len vo svete, v ktorom sa globálna politická hra riadi férovými pravidlami, budeme mať šancu rásť a uspieť.

Činy a postoje našich diplomatických predchodcov nám odkazujú, že je pre nás existenčne dôležité dbať o prostredie kde vládne moc práva nad právom moci. Pretože vždy keď sa medzinárodné vzťahy riadili právom moci, priviedlo ľudstvo tento svet do devastujúceho konfliktu.

Pamätáme si odkaz Mníchovského diktátu a Viedenskej arbitráže. Tie nám živo pripomínajú význam medzinárodného práva, potrebu byť aktérom medzinárodného diania, mať spoľahlivých a dôveryhodných spojencov.

Jednoducho – mať pravidlá a dodržiavať ich. Historicky sme svet zničený vojnou opätovne vystavali len skrze spoluprácu, pravidlá, multilateralizmus.

V súčasnosti však čelíme ohrozeniu multilaterálneho systému.

So znepokojením sledujeme narastajúci unilateralizmus v medzinárodnom prostredí. Vzťahy založené na rešpekte písaných a nepísaných dohôd majú trhliny. Upadá dôvera v inštitúcie a pravidlá, u občanov rastie skepsa. Individualizácia presadzovania záujmov je čím ďalej tým viac prítomná.

V čase takýchto turbulencií má politika tendenciu smerovať k revolučným pohybom. Diplomacia býva skôr konzervatívna.

Pokúsme sa tak, ako naši predchodcovia v česko-slovenskej zahraničnej službe byť nositeľmi kontinuity. Posilňujme partnerstvá. Také, ktoré stavajú nie len na spoločných záujmoch, ale na spoločných hodnotách.

No a po tretie

3. Demokracia je NEsamozrejmá

Budúci rok bude pre nás opäť jubilejný. Spoločne si pripomenieme 30. výročie Nežnej revolúcie. Ďalšieho spoločného dedičstva Čechov a Slovákov, na ktoré môžeme byť hrdí.

Demokracia je predovšetkým o zodpovednosti. A každá generácia tu doma si musí uvedomiť, že nie je zadarmo. Nepoznaním minulosti vytvárame riziko jej zopakovania. Dôkazom je aj nárast popularity extrémistických strán v Európe.

Od roku 1920 vialo na vlajke československého prezidenta motto: *Pravda vítězí*.

No dnes žijeme v dobe, keď sa pravda relativizuje. Nikdy sme nemali k dispozícii viac informácií. Už sa nezamykajú v archívoch. No súčasne nikdy nebolo jednoduchšie informácie prekrútiť a zneužiť.

Dezinformácie, populizmus, neúcta k faktom – to všetko znova aktivizuje extrémistické myšlienky a spochybňovanie demokratických inštitúcií. Trend a miera, v ktorej sledujeme tieto myšlienky silnieť v Európe i vo svete je znepokojujúca.

S mnohými či sympatizantmi týchto prúdov ste určite konfrontovaní aj Vy v každodennom živote. Moje odporúčanie je vždy nahlas položiť jednu otázku: „*Aká je alternatíva? Čo konkrétne ponúkate?*“. Žiadny z nových prorokov nedokázal zodpovedať otázku, aká je lepšia alternatíva voči systému demokratických inštitúcií, ktorý máme. Pretože lepšia alternatíva neexistuje

Demokracia nikdy nie je dokončená. Je krehká a má veľa nepriateľov.

Treba sa vrátiť naspäť k občanom. Úprimne s nimi komunikovať. O poučeníach z minulosti, výzvach prítomnosti i víziách budúcnosti.

Pretože ako povedal Jan Masaryk: „*pravda vítězí, ale dá to fušku*“.

Ďakujem za pozornosť.